

POSTANOWIENIE

24 stycznia 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Krzysztof Grzesiowski

na posiedzeniu niejawnym 24 stycznia 2024 r. w Warszawie
w sprawie z powództwa Z.S. i E.S.
przeciwko Bankowi spółce akcyjnej w W.
o ustalenie i zapłatę,
na skutek skargi kasacyjnej Banku spółki akcyjnej w W.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku
z 17 marca 2022 r., I ACa 682/21,

1. odrzuca skargę kasacyjną w części, to jest co do punktu I zaskarżonego wyroku w zakresie prawa zatrzymania oraz co do punktu II zaskarżonego wyroku,

2. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania w pozostałym zakresie,

3. zasądza od pozwanej na rzecz powodów kwotę po 2700 zł (dwa tysiące siedemset złotych) tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego - z odsetkami w wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego za czas po upływie tygodnia od dnia doręczenia niniejszego orzeczenia zobowiązanemu do dnia zapłaty.

(K.W.)

UZASADNIENIE

1. Wyrokiem z 17 marca 2022 r. Sąd Apelacyjny w Białymstoku, na skutek apelacji pozwanego, zmienił zaskarżony wyrok w punkcie II w ten sposób, że zasądził od pozwanego na rzecz powodów łącznie kwotę 283 679,58 zł za równoczesną zapłatą przez powodów na rzecz pozwanego kwoty 320 000 zł (pkt I), odrzucił apelację w zakresie żądania zasądzenia kosztów procesu (pkt II), oddalił apelację w pozostałej części (pkt III) oraz rozstrzygnął o kosztach postępowania apelacyjnego (pkt IV).
2. Od wyroku Sądu Apelacyjnego skargę kasacyjną wywiodła strona pozwana, zaskarżając go w całości i wskazując na naruszenie art. 385¹ § 1 k.c.; zaś na wypadek przyjęcia przez Sąd Najwyższy, że klauzula kursowa jest abuzywna zarzucił również naruszenie art. 385¹ § 1 i 2 k.c.; art. 65 § 1 i 2 k.c.; art. 56 k.c. w zw. z art. 41 ustawy z dnia 28 kwietnia 1936 r. – Prawo wekslowe, stosowanego na zasadzie *analogii legis*; art. 56 k.c. w zw. z art. 358 § 2 k.c. oraz art. 56 k.c. w zw. ze szczegółowo wskazanymi w skardze przepisami, z których na zasadzie *analogii iuris* lub *analogii legis* wynika, że w polskim prawie obowiązuje generalna norma, zgodnie z którą wartość waluty obcej określa się według kursu średniego NBP; art. 69 ust. 3 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (dalej: „pr.bank.”) w zw. z art. 385¹ § 1 i 2 k.c.; art. 385¹ § 1 i 2 k.c.; art. 358 § 2 w zw. z art. 385¹ § 1 i 2 k.c.; art. 58 § 1 w zw. z art. 385¹ § 1 i 2 k.c. oraz art. 410 § 1 i 2 w zw. z art. 405 k.c. Ponadto skarżący zarzucił naruszenie przepisów postępowania, tj. art. 156¹ i art. 156² w zw. z art. 212 § 2 k.p.c.
3. We wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania, skarżący powołał się na przesłanki określone w art. 398⁹ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c.
4. W pierwszej kolejności skarżący podniósł, że istnieje potrzeba wykładni przepisów art. 385¹ § 1 i 2 k.c. wywołujących rozbieżności w orzecznictwie Sądu Najwyższego, dotyczące tego, które postanowienia charakterystyczne dla umów kredytu indeksowanych do franka szwajcarskiego są abuzywne, w przypadku stwierdzenia przez sąd, że uprawnienie banku do jednostronnego

ustalania kursu franka szwajcarskiego narusza rażąco interesy konsumenta i jest niezgodne z dobrymi obyczajami; czy abuzywna jest wówczas wyłącznie klauzula kursowa określająca sposób ustalenia wartości franka szwajcarskiego, czy też wszystkie postanowienia dotyczące indeksacji kredytu, tj. klauzula kursowa i klauzula ryzyka walutowa stanowiąca, że wysokość zobowiązań z umowy kredytu zależna jest od zmiennej na przestrzeni obowiązywania umowy wartości waluty obcej.

5. Ponadto podał, że w sprawie występują istotne zagadnienia prawne i potrzeba wyjaśnienia:
 1. Czy wola konsumenta, który uważa iż stwierdzenie nieważności całej umowy nie jest dla niego niekorzystne, przeważa nad wdrożeniem systemu ochrony, takiego jak zastąpienie nieuczciwego postanowienia przepisem dyspozytywnym i utrzymanie umowy w mocy, czy też wyłącznie utrzymanie w mocy klauzuli abuzywnej uwarunkowane jest uprzednią, dobrowolną i świadomą zgodą konsumenta?;
 2. Czy na etapie oceny możliwości obowiązywania umowy po usunięciu postanowienia abuzywnego, tj. na etapie poprzedzającym etap zastępowania postanowienia abuzywnego przepisem dyspozytywnym, o którym mowa w orzeczeniach C-26/13 Kásler i C-260/18 Dziubak oraz C-932/19 OTP Jelzálogbank Zrt. dopuszczalne jest ustalenie treści umowy (stosunku prawnego), w zakresie który był regulowany przez abuzywną normę, na podstawie art. 65 § 1 i 2 lub art. 56 k.c. w zw. z art. 41 Prawa wekslowego lub art. 56 w zw. z art. 358 § 2 k.c., lub też art. 56 k.c. w zw. ze wskazanymi w skardze kilkudziesięcioma przepisami, z których na zasadzie *analogii iuris* lub *analogii legis* wynika, że w polskim prawie obowiązuje generalna norma, zgodnie z którą wartość waluty obcej określa się według kursu średniego NBP?;
 3. Czy jeżeli bez abuzywnego postanowienia umowa kredytu indeksowanego do franka szwajcarskiego nie może obowiązywać, to

dochodzi do automatycznej jego substytucji normą dyspozytywną, o ile tylko zastosowanie środków krajowych zapewnia doprowadzenie do sytuacji jaka miałaby miejsce, gdyby umowa nie zawierała tego abuzywnego postanowienia?;

4. Czy art. 358 § 2 k.c. stanowi szczegółowy przepis dyspozytywny, który znajduje zastosowanie z mocy prawa (automatycznie) w miejsce abuzywnej klauzuli kursowej określającej sposób ustalenia kursu franka szwajcarskiego, na potrzeby operacji związanych z indeksowaniem przy wypłacie i przy spłacie kredytu?;
5. Czy wynikający z art. 212 § 2 k.p.c. w zw. z art. 385¹ § 1 i 2 w zw. z art. 58 § 1 w zw. z art. 353 § 1 i 2 w zw. z art. 353¹ w zw. z art. 405 k.c. w zw. z art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 i 2 dyrektywy 93/13 w zw. z art. 267 i 288 TFUE oraz w zw. z art. 4 ust. 3 TUE obowiązek poinformowania konsumenta przez sąd o wszelkich konsekwencjach prawnych wynikających z unieważnienia w całości zawartej umowy kredytu obejmuje konieczność poinformowania konsumenta o możliwości dochodzenia przez bank roszczeń wynikających z unieważnienia umowy, w tym roszczenia o zapłatę tzw. wynagrodzenia za korzystanie z kapitału (nawet jeżeli istnienie tych roszczeń nie jest ostatecznie przesądzone), aby konsument mógł świadomie i dobrowolnie podjąć decyzję o skorzystaniu z przysługujących mu uprawnień?
6. W odpowiedzi na skargę kasacyjną powodowie wnieśli o odmowę przyjęcia skargi kasacyjnej strony pozwanej do rozpoznania, ewentualnie o jej oddalenie jako całkowicie bezzasadnej, a ponadto zasądzenie od skarżącego na rzecz powodów zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego.
7. W piśmie procesowym opatrzonym datą 10 października 2023 r. skarżący wskazał, że – w jego ocenie – w sprawie doszło do naruszenia przepisów postępowania, które to uchybienie miało istotny wpływ na wynik sprawy, tj. art. 367 § 3 zd. 1 k.p.c. w zw. z art. 15zzs¹ ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 2 marca

2020r. o szczegółowych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych, polegające na rozpoznaniu apelacji przez sąd drugiej instancji w składzie jednego sędziego, a nie w składzie trzech sędziów zawodowych, co w ocenie skarżącej doprowadziło do nieważności postępowania (art. 379 pkt 4 k.p.c.), co potwierdza uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 26 kwietnia 2023 r., III PZP 6/22.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

8. Odnosząc się w pierwszej kolejności do nieważności postępowania przed sądem drugiej instancji (art. 398⁹ § 1 pkt 3 k.p.c.) w kontekście powołanej przez skarżącego uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego – zasady prawnej z 26 kwietnia 2023 r., III PZP 6/22, należy przede wszystkim wskazać, że Sąd Najwyższy ustalił, iż przyjęta w uchwale wykładnia prawa obowiązuje od dnia jej podjęcia. Kwestionowany przez skarżącego wyrok został wydany 17 marca 2022 r., a zatem przed datą podjęcia wskazanej uchwały. Wydanie w sprawie orzeczenia przez sąd drugiej instancji w składzie ukształtowanym na podstawie art. 15zzs¹ ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 2 marca 2020 r. nie może więc w sprawie stanowić samoistnej podstawy do stwierdzenia nieważności postępowania na podstawie art. 379 pkt 4 k.p.c. W konsekwencji podniesiony w piśmie procesowym opatrzonym datą 10 października 2023 r. zarzut należy uznać za niezasadny.
9. Jedną z przesłanek dopuszczalności środka zaskarżenia jest interes prawny w zaskarżeniu. Dla jego powstania konieczne jest istnienie stanu pokrzywdzenia orzeczeniem (*gravamen*), który występuje, gdy zaskarżone orzeczenie narusza interesy skarżącego (zob. uchwała składu siedmiu sędziów SN z 15 maja 2014 r., III CZP 88/13). Skarżący nie ma interesu prawnego w zaskarżeniu wyroku Sądu Apelacyjnego w części, w jakiej Sąd ten uwzględnił apelację pozwanego banku w zakresie zarzutu zatrzymania. Brak interesu prawnego w zaskarżeniu powoduje odrzucenie skargi kasacyjnej w tej części.
10. Ponadto, skarżący skierował skargę kasacyjną do rozstrzygnięcia o odrzuceniu w części wniesionej przez niego apelacji. Zgodnie z art. 398¹ § 1 k.p.c. skargę

kasacyjną można wnieść od wydanego przez sąd drugiej instancji prawomocnego wyroku lub postanowienia w przedmiocie odrzucenia pozwu albo umorzenia postępowania kończących postępowanie w sprawie. Postanowienie w przedmiocie odrzucenia apelacji nie znalazło się w katalogu orzeczeń zaskarżalnych skargą kasacyjną, natomiast w art. 394² § 1 k.p.c. wskazano, że na postanowienie sądu drugiej instancji o odrzuceniu apelacji przysługuje zażalenie do innego składu tego sądu (zob. postanowienia SN z 19 lutego 2021 r., IV CSK 255/20, i z 29 kwietnia 2021 r., I PSK 110/21). W konsekwencji, skargę kasacyjną obejmującą również postanowienie o częściowym odrzuceniu apelacji pozwanego, należy uznać za niedopuszczalną w tej części.

11. Z tych względów, na podstawie art. 398⁶ § 3 k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł jak w punkcie I postanowienia.
12. Skarga kasacyjna została ukształtowana w przepisach Kodeksu postępowania cywilnego jako nadzwyczajny środek zaskarżenia, nakierowany na ochronę interesu publicznego przez zapewnienie rozwoju prawa, jednolitości orzecznictwa oraz prawidłowej wykładni, a także w celu usunięcia z obrotu prawnego orzeczeń wydanych w postępowaniu dotkniętym nieważnością lub oczywiście wadliwych, nie zaś jako ogólnie dostępny środek zaskarżenia orzeczeń umożliwiający rozpoznanie sprawy w kolejnej instancji sądowej. Koniecznej selekcji skarg pod kątem realizacji tego celu służy instytucja tzw. przedsądu, ustanowiona w art. 398⁹ K.p.c., w ramach której Sąd Najwyższy dokonuje wstępnej oceny skargi kasacyjnej. Ten etap postępowania przed Sądem Najwyższym jest ograniczony wyłącznie do zbadania przesłanek przewidzianych w art. 398⁹ § 1 pkt 1-4 k.p.c.; nie służy zaś merytorycznej ocenie skargi kasacyjnej. W razie spełnienia co najmniej jednej z tych przesłanek, przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania jest usprawiedliwione.
13. Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność

postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Nakładając na skarżących obowiązek wskazania i uzasadnienia oznaczonej przesłanki przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, ustawodawca zmierzał do zagwarantowania, że skarga kasacyjna, nadzwyczajny środek zaskarżenia prawomocnych orzeczeń, będzie pełnić przypisane jej funkcje publicznoprawne. Ograniczenie przesłanek do czterech ma więc zapewnić, że przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania ustrojowo i procesowo jest uzasadnione jedynie w tych sprawach, w których mogą być zrealizowane jej funkcje publicznoprawne, a skarga kasacyjna nie stanie się instrumentem wykorzystywanym w każdej sprawie. Tak więc, nie w każdej sprawie, nawet w takiej, w której rozstrzygnięcie oparte jest na błędnej subsumpcji czy wadliwej wykładni prawa, skarga kasacyjna może być przyjęta do rozpoznania, w przeciwnym razie Sąd Najwyższy stałby się wbrew obowiązującym regulacjom sądem trzeciej instancji. Nie jest rolą Sądu Najwyższego korygowanie ewentualnych błędów w zakresie stosowania czy wykładni prawa w każdej indywidualnej sprawie.

14. Istotnym zagadnieniem prawnym w rozumieniu art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. jest zagadnienie nowe, nierozwiązane dotychczas w orzecznictwie, którego wyjaśnienie może przyczynić się do rozwoju prawa. Zagadnienie prawne powinno, przede wszystkim, być sformułowane w oparciu o okoliczności mieszczące się w stanie faktycznym sprawy wynikającym z dokonanych przez sąd ustaleń (zob. postanowienie SN z 7 czerwca 2001 r., III CZP 33/01), a jednocześnie zostać przedstawione w sposób ogólny i abstrakcyjny tak, aby umożliwić Sądowi Najwyższemu udzielenie uniwersalnej odpowiedzi, niesprowadzającej się do samej subsumpcji i rozstrzygnięcia konkretnego sporu (zob. postanowienia SN: z 15 października 2002 r., III CZP 66/02; z 22 października 2002 r., III CZP 64/02, i z 5 grudnia 2008 r., III CZP 119/08).
15. Natomiast oparcie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania na potrzebie wykładni przepisów prawa budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów (art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c.) wymaga wykazania jaki konkretny przepis prawa, zastosowany w danej sprawie, jest przedmiotem rozbieżnej wykładni w judykaturze sądowej i na

czym rozbieżność ta polega, co wymaga przytoczenia orzeczeń sądów wydanych w takich samych lub istotnie zbliżonych stanach faktycznych, względnie, jaki konkretny przepis prawa, zastosowany w danej sprawie, wymaga interpretacji ze strony Sądu Najwyższego, z czego potrzeba ta wynika i z jakich powodów dotychczasowy dorobek doktryny i orzecznictwa jest w tej mierze niewystarczający. Nieodzowne jest ponadto, podobnie jak w przypadku przyczyny kasacyjnej określonej w art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c., wykazanie związku między oczekiwaną od Sądu Najwyższego wykładnią prawa a wynikiem postępowania kasacyjnego (zob. postanowienia SN: z 15 października 2002 r., II CZ 102/02; z 29 lipca 2015 r., I CSK 980/14, i z 19 czerwca 2018 r., IV CSK 56/18).

16. Skarga kasacyjna strony pozwanej nie zawiera argumentów dostatecznych dla uznania, że skarżący skutecznie wykazał, że w sprawie zachodzą powołane przesłanki z art. 398⁹ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c.
17. Przedstawione przez skarżącego zagadnienia i wątpliwości prawne nie czynią zadość wskazanym wyżej wymaganiom.
18. W pierwszej kolejności należy wskazać, że wykładnia art. 385¹ § 1 i 2 k.c., we wskazanym w skardze zakresie, nie budzi wątpliwości w aktualnym orzecznictwie Sądu Najwyższego. Problematyka, na którą wskazuje skarżący, była bowiem wielokrotnie przedmiotem wypowiedzi Sądu Najwyższego – w odniesieniu do zbliżonych treścią umów kredytowych indeksowanych do franka szwajcarskiego – a pozwany przekonująco nie wykazał, by istniała potrzeba ponownej wypowiedzi Sądu Najwyższego w tym przedmiocie.
19. Skarżący nie wykazał także, zwłaszcza w kontekście orzecznictwa TSUE i najnowszego orzecznictwa Sądu Najwyższego, by aktualnie istniały poważne rozbieżności w orzecznictwie Sądu Najwyższego w kwestiach poruszonych we wniosku. Przy formułowaniu wątpliwości orzeczniczych pozwany czyni – nie znajdujące podstaw w motywach zaskarżonego orzeczenia - założenie, że przyczyną uznania przez Sądy *meriti* mechanizmu indeksacji za abuzywny był wyłącznie fakt dowolności w ustalaniu przez skarżącego, kursu franka szwajcarskiego, a nie wystąpiła abuzywność klauzuli ryzyka walutowego. W

takim kontekście stawia problem konsekwencji stwierdzenia abuzywności klauzuli kursowej dla całego mechanizmu indeksacji obejmującego klauzulę kursową i klauzulę ryzyka walutowego. Potrzeba wykładni art. 385¹ § 1 i 2 k.c. nie istnieje jednak w sprawie, w której wniesiono skargę, skoro Sądy *meriti* stwierdziły w niej abuzywność zarówno klauzuli kursowej jak i klauzuli ryzyka walutowego w związku z niedopełnieniem przez pozwanego obowiązków informacyjnych w zakresie ekspozycji powódki na nieograniczone ryzyko walutowe. Niezależnie od powyższego dostrzeżenia wymaga, że w aktualnym orzecznictwie TSUE rozróżnia się abuzywność postanowień dotyczących kryteriów przeliczania waluty krajowej na walutę indeksacji (klauzule kursowe, spreadowe), od klauzul ryzyka walutowego, dotyczących obciążenia konsumenta negatywnymi następstwami deprecjacji waluty krajowej, jako kompensata za korzystniejszą stopę procentową (zob. m.in. wyroki z 20 września 2017 r., C- 186/16, Ruxandra Andrucu i in. Banca Romaneasca; z 22 lutego 2018 r., C-119/17; z 20 września 2018 r., C – 51/17, OTP Bank Nyrt. I in. przeciwko Terez Illyez i in.).

20. W nowszym orzecznictwie Sądu Najwyższego wyjaśniono natomiast, że klauzula ryzyka walutowego nie może funkcjonować bez klauzuli kursowej określającej przeliczenie zobowiązań stron celem ustalenia wysokości ich świadczenia. Z kolei klauzula spreadowa nie ma racji bytu w umowie, w której nie zastosowano mechanizmu indeksacji i wynikającej z niego narażenia konsumenta na ryzyko kursowe. W konsekwencji stwierdzono, że klauzule przeliczeniowe i klauzule ryzyka walutowego składające się na przyjęty w umowach kredytowych mechanizm indeksacji - są ze sobą ściśle powiązane, a ich rozszczępienie jest zabiegiem sztucznym (zob. m.in. wyroki SN: z 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18, OSP 2021, z. 2, poz. 7; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, z. B, poz. 20; z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22; z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22; z 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22; z 26 stycznia 2023 r., II CSKP 722/22; z 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22; i z 18 kwietnia 2023 r., II CSKP 1511/22).
21. Przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania nie uzasadniają także sformułowane przez skarżącego istotne zagadnienia prawne, związane w

pierwszej kolejności z możliwością uzupełnienia luk w umowie, w której wystąpiły klauzule abuzywne oraz określenia możliwości jej obowiązywania, w tym stanu prawnego, który należy w tym zakresie brać pod uwagę.

22. W judykaturze Sądu Najwyższego dominuje obecnie pogląd, że w przypadku, gdy eliminacja niedozwolonego postanowienia umownego doprowadzi do takiej deformacji umowy, że na podstawie pozostałej jej treści nie da się odtworzyć praw i obowiązków stron, to nie można przyjąć, że strony są związane pozostałą częścią umowy. Umowa będzie dotknięta nieważnością, gdy bez abuzywnych postanowień jej obowiązywanie nie jest możliwe w świetle prawa krajowego i nie zaszły przesłanki umożliwiające zastosowanie regulacji zastępczej, a konsument postanowień abuzywnych nie potwierdził, nie udzielając następnie świadomej i wolnej zgody na te klauzule i tym samym odmawiając przywrócenia im skuteczności z mocą wsteczną. Dotyczy to sytuacji, gdy określenie wysokości należności obciążającej kredytobiorcę w umowie kredytu powiązanej z walutą obcą z odwołaniem do tabel kursowych ustalanych jednostronnie przez bank, bez wskazania obiektywnych kryteriów oznaczania kursu waluty obcej, jest nietransparentne, pozostawia pole do arbitralnego działania banku i w ten sposób obarcza kredytobiorcę nieprzewidywalnym ryzykiem oraz narusza równorzędność stron umowy kredytu. Takie postanowienia są niedopuszczalne, jako kształtujące prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy, a ich bezskuteczność – niezależnie od dalszych postanowień umowy, w tym wyrażających ryzyko walutowe – może prowadzić do upadku umowy w całości (zob. m.in. uchwała składu siedmiu sędziów SN z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9, poz. 56; wyroki SN: z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16; z 24 października 2018 r., II CSK 632/17; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18; z 16 września 2021 r., I CSKP 166/21; z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22; z 9 września 2022 r., II CSKP 794/22, oraz postanowienie SN z 27 kwietnia 2023 r., I CSK 3629/22).
23. W orzecznictwie Sądu Najwyższego zdecydowanie przeważa także pogląd, że niedopuszczalne jest przekształcenie kredytu powiązanego z walutą obcą w kredyt złotowy oprocentowany stawką LIBOR lub WIBOR. Wyeliminowanie

bowiem ryzyka kursowego, charakterystycznego dla umowy kredytu powiązanego z walutą obcą, byłoby równoznaczne z tak daleko idącą modyfikacją umowy, że umowę taką należałoby uznać za umowę o odmiennej istocie i charakterze, co prowadzi do wniosku, że po wyeliminowaniu tego rodzaju klauzul utrzymanie umowy o charakterze zamierzonym przez strony nie jest możliwe co przemawia za jej całkowitą nieważnością (zob. m.in. wyrok SN: z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC – ZD 2021, nr 2, poz. 20; z 24 lutego 2022 r., II CSKP 45/22; z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22; z 13 maja 2022 r., II CSKP 405/22 i II CSKP 293/22; z 27 maja 2022 r., II CSKP 395/22; i z 24 czerwca 2022 r., II CSKP 10/22).

24. W ugruntowanym orzecznictwie Sądu Najwyższego dominuje także pogląd, że nie jest możliwe – wbrew woli konsumenta – zastąpienie niedozwolonego postanowienia umownego odsyłającego do kursu waluty wynikającego z tabeli bankowej odwołaniem do kursu średniego ustalanego przez NBP względnie kursu rynkowego waluty (zob. m.in. postanowienie SN z 23 sierpnia 2022 r., I CSK 1669/22; wyroki SN: z 24 lutego 2022 r., II CSKP 45/22; z 10 maja 2022 r., II CSKP 163/22, II CSKP 285/22 i II CSKP 382/22; z 19 maja 2022 r., II CSKP 985/22; i z 20 maja 2022 r., II CSKP 403/22). Wykluczono również możliwość wypełnienia luki w umowie po wyeliminowaniu z niej postanowień abuzywnych przez odwołanie do art. 69 ust. 3 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Prawo bankowe. Przyjęto, że wejście w życie ustawy z 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw (dalej: „ustawa antyspreadowa”) nie pozwala w pełni wyeliminować z umowy postanowień zawierających niejasne reguły przeliczania należności kredytowych. Sankcje będące konsekwencją abuzywności postanowień umownych działają bowiem ze skutkiem *ex tunc*, co oznacza że zdarzenia o charakterze następczym w stosunku do daty zawarcia umowy – z wyjątkiem woli konsumenta – pozostają bez znaczenia dla stwierdzenia abuzywności postanowień umowy. O tym bowiem czy postanowienie jest niedozwolone decydują okoliczności z chwili zawarcia umowy (zob. m.in. uchwała składu siedmiu sędziów SN z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, OSNC 2019, nr 1, poz. 2 oraz orzecznictwo TSUE przytoczone w jej uzasadnieniu). Ponadto ustawa antyspreadowa nie zawiera

przepisów o charakterze dyspozytywnym, które mogłyby zastąpić nieuczciwe klauzule zawarte w umowach kredytowych. Nie stwarza też podstawy do formułowania przez kredytobiorców roszczeń przeciwko bankom o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli o zmianę postanowień umowy od chwili jej zawarcia, a umożliwia jedynie dokonanie zmiany postanowień umowy dotyczących sposobu waloryzacji niespłaconych rat na przyszłość. Nie oznacza to jednak, że nakłada na nich obowiązek zachowania takiej formy spłaty albo wyłącza możliwość zgłoszenia roszczeń powstałych na gruncie umów niespełniających wymagań stawianych umowom kredytowym w stosunkach z konsumentami (zob. m.in. wyrok SN z 13 maja 2022 r., II CSKP 405/22). Możliwości usunięcia luki w umowach kredytowych nie stwarza także art. 358 § 2 k.c. wprowadzony do Kodeksu cywilnego z dniem 24 stycznia 2009 r. ustawą z dnia 23 października 2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz ustawy – Prawo dewizowe.

25. Niezależnie od argumentacji wyżej przytoczonej, dotyczy on bowiem zobowiązań wyrażonych w walucie obcej, a w przypadku kredytu indeksowanego do CHF waluta obca stanowi jedynie miernik wartości zobowiązania zaciągniętego w walucie polskiej i świadczeń spełnianych przez kredytobiorców. Spełnienie przez Bank świadczenia w walucie obcej było od początku wyłączone, a kwota kredytu mogła być wypłacona wyłącznie w złotych. Nie można też dokonać wykładni umów kredytowych na podstawie art. 65 § 2 k.c. lub art. 56 k.c., już po usunięciu z nich postanowień abuzywnych, w celu ustalenia zgodnego celu i zamiaru stron co do sposobu ustalenia kursu CHF. Sprowadzałoby się to bowiem do zmiany treści klauzuli indeksacyjnej, prowadząc do zmiany jej rozumienia przez wprowadzenie odesłania do wartości rynkowej. Dla rozstrzygnięcia o utrzymaniu umowy w mocy nieadekwatne jest odwoływanie się do hipotetycznej woli stron, groziłoby to bowiem ryzykiem dalszego pogorszenia sytuacji strony dotkniętej nadużyciem, gdyby strona, która narzuciła niedozwolone postanowienie umowne wywodziła, że nie zawarłaby umowy z jego pominięciem.
26. Zgodnie z orzecznictwem TSUE art. 5 i 6 dyrektywy 93/13 należy bowiem interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie temu, by sąd

krajowy, który stwierdził nieuczciwy charakter warunku umowy dokonał wykładni tego warunku w celu złagodzenia jego nieuczciwego charakteru, nawet jeśli taka wykładnia odpowiadałaby wspólnej woli stron. W konsekwencji art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że niezgodny z tym artykułem jest przepis prawa krajowego dający sądowi możliwość uzupełnienia umowy przez zmianę treści owego warunku. Możliwość taka istniałaby tylko w przypadku, gdyby stwierdzenie nieważności nieuczciwego warunku zobowiązywało sąd do unieważnienia umowy w całości, narażając tym samym konsumenta na szczególnie niekorzystne konsekwencje (zob. wyroki TSUE z 18 listopada 2021 r. C – 212/20, M.P., B.P. przeciwko „A” i z 29 kwietnia 2021 r., C – 19/20, Bank BPH). Nie jest także możliwe zarządzenie lukom wynikającym z usunięcia nieuczciwego warunku zawartego w umowie kredytowej przez zastosowanie przepisów prawa krajowego, które mogłyby mieć zastosowanie do umowy tylko odpowiednio lub przez analogię i które odzwierciedlają regułę obowiązującą w krajowym prawie zobowiązań (zob. wyrok TSUE z 16 marca 2023 r., C-6/22, M.B.,U.B.,M.B. przeciwko X S.A.). Takie rozwiązanie stałoby w sprzeczności z celami prewencyjnymi dyrektywy 93/13 w postaci zniechęcenia przedsiębiorców do wykorzystywania w zawieranych umowach nieuczciwych postanowień umownych (zob. m.in. wyroki SN z 24 października 2018 r., II CSK 632/17 i z 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18; postanowienia SN z 12 września 2023 r., I CSK 5858/22 i I CSK 5941/22; zob. także wyrok TSUE z 8 września 2022 r., C-80/21, C-81/21, C-82/21). W tym ostatnim orzeczeniu Trybunał stwierdził, że z przedłożonych mu materiałów sprawy nie wynika, by istniały przepisy prawa polskiego o charakterze dyspozytywnym, mogące zastąpić nieuczciwe warunki umowne, podkreślając niedopuszczalność sądowej modyfikacji treści postanowienia nieuczciwego w drodze wykładni sądowej. Stwierdzenie nieważności umowy mieści się przy tym w zakresie sankcji, jaką dyrektywa 93/13 przewiduje w związku z wykorzystywaniem przez przedsiębiorcę nieuczciwych postanowień umownych.

27. Uzupełnienie umowy przez sąd i dokonanie zmiany treści abuzywnego postanowienia mogłoby zagrażać realizacji długoterminowego celu

ustanowionego w art. 7 dyrektywy 93/13, prowadząc do wyeliminowania zniechęcającego skutku wywieranego na przedsiębiorców przez zwykły brak stosowania takich warunków wobec konsumentów. Byliby oni w ten sposób zachęcani do stosowania nieuczciwych warunków, wiedząc, że nawet gdyby miały być one uznane za bezskuteczne, to umowa mogłaby zostać uzupełniona w niezbędnym zakresie przez sąd krajowy, co pozostałoby bez wpływu na jej ważność i bez istotnego uszczerbku dla ich interesów (zob. m.in. wyroki TSUE z 14 czerwca 2012 r., C-618/10 Banco Español de Crédito SA; z 30 kwietnia 2014 r., C 26-13, Árpád Kásler, Hajnalka Káslernè Rábai przeciwko OTP Jelzálogbank Zrt; z 26 marca 2019 r., C-70/17 i C-179/17, Abanca Corporación Bancaria SA i Bankia).

28. Przyjęcia skargi do rozpoznania nie uzasadnia także zagadnienie dotyczące informowania konsumenta przez sąd o konsekwencjach prawnych wynikających z unieważnienia umowy w całości, w tym w kontekście możliwości dochodzenia przez bank roszczeń wynikających z upadku umowy a zwłaszcza wynagrodzenia za korzystanie z kapitału. Sąd Najwyższy wypowiadał się już bowiem w tej kwestii stwierdzając, że aby konsument mógł udzielić wolnej i świadomej zgody, sąd krajowy powinien, w ramach krajowych norm proceduralnych i zasady słuszności w prawie cywilnym, wskazać konsumentowi w sposób obiektywny i wyczerpujący, konsekwencje prawne, jakie mogą wynikać z usunięcia nieuczciwego warunku, w tym upadku umowy i narażenia go na roszczenia restytucyjne instytucji kredytowej. Pouczenie to powinno nastąpić niezależnie od tego czy konsument korzysta z profesjonalnej pomocy prawnej. Nie ulega jednak wątpliwości, że cel obowiązku informacyjnego sądu wobec konsumenta może być oceniany w świetle działań konsumenta zmierzających do uzyskania należytej mu ochrony (zob. uchwała SN z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9, poz. 56, wyrok TSUE z 29 kwietnia 2021 r., C-19/20). Wyjaśnił również, że Sąd nie może wiążąco przesądzić wyniku przyszłego procesu z powództwa banku o zapłatę przeciwko konsumentowi, a pouczenie o skutkach upadku umowy musi ograniczyć do potencjalnych konsekwencji istniejących lub możliwych do przewidzenia w chwili zaistnienia sporu w świetle okoliczności sprawy i jej oceny prawnej.

Wystarczające jest zatem by konsument, którego wola jest w tym zakresie rozstrzygająca, był świadomy, że konsekwencje upadku umowy mogą kształtować się odmiennie od jego oczekiwań w tej materii i mogą być dla niego niekorzystne. Kwestia czy warunki te zostały zrealizowane, podlega ocenie w okolicznościach konkretnej sprawy (zob. m.in. wyrok SN z 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22).

29. Ponadto przyjęcie możliwości skutecznego zakwestionowania przez przedsiębiorcę realizacji obowiązku informacyjnego spoczywającego na sądzie w stosunku do konsumenta prowadziłoby do sytuacji, w której bank mógłby wykorzystać na swoją korzyść elementy ochrony przewidziane dla konsumenta. Ubocznie dostrzeżenia wymaga, że w orzecznictwie TSUE wykluczono możliwość domagania się przez bank od konsumenta wynagrodzenia za korzystanie z kapitału w przypadku unieważnienia umowy (wyrok TSUE z 15 czerwca 2023 r., C – 520/21).
30. Mając na względzie powyższe, Sąd Najwyższy stoi na stanowisku, że najistotniejsze dla rozstrzyganej sprawy problemy prawne były już wyjaśniane w orzecznictwie. W istocie zagadnienia prawne i rozbieżności wskazane przez skarżącego są pytaniami o trafność stanowiska Sądu Apelacyjnego wyrażonego w związku z rozstrzygnięciem tej konkretnej sprawy i polemiką z tym stanowiskiem, związaną z zastosowaniem konkretnych przepisów prawa, a nie problemem związanym z istotnością zagadnienia prawnego. Pozwala to na przyjęcie, że skarżącemu nie chodzi o wykazanie przesłanki z art. 398⁹ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c., a jedynie o poddanie zaskarżonego orzeczenia kontroli kasacyjnej.
31. Według Sądu Najwyższego, nie ma przy tym innych przyczyn uzasadniających przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania, w szczególności nieważności postępowania (art. 398⁹ § 1 pkt 3 k.p.c.).
32. Z tych względów Sąd Najwyższy odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania (art. 398⁹ § 2 k.p.c.). O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono zgodnie z art. 98 § 1, 1¹ i 3 oraz art. 99 k.p.c. oraz w związku z § 2

pkt 7, § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych.

(K.W.)

(r.g.)